

OCHRONA ORLIKA KRZYKLIWEGO *AQUILA POMARINA* NA WYBRANYCH OBSZARACH NATURA 2000 – PROJEKT LIFE+

Katarzyna Gurowska, Kamil Gurowski

Abstrakt. Głównym celem projektu jest zatrzymanie spadku i polepszenie stanu, a także zasięgu lęgowej populacji orlika krzykliwego w Puszczy Białowieskiej i Knyszyńskiej oraz wypracowanie i promocja modelu zrównoważonego gospodarowania krajobrazem dla tego gatunku do 2015 roku. W ramach projektu planowane jest również zaangażowanie i podniesienie świadomości ekologicznej wśród lokalnych społeczności, turystów oraz opracowanie poradników i dzielenie się wiedzą ze współpracownikami z Polski i Europy. Pięcioletni projekt rozpoczęty w styczniu 2010 r. realizowany będzie przez Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Białymstoku wspólnie z nadleśnictwami: Białowieża, Browsk, Hajnówka, Knyszyn, Dojlidy, Waliły i Żednia. Komisja Europejska przeznaczyła na ten cel blisko 15 milionów złotych. Dofinansowania w wysokości 4 mln PLN udzielił również Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie. Planowanym efektem ekologicznym przedsięwzięcia jest odtworzenie i przywrócenie użytkowania kilkuset hektarów łąk, zwiększenie produktywności gatunku w obu puszczech, wzrost świadomości i wiedzy społeczeństwa oraz zapewnienie długotrwałej ochrony orlika krzykliwego.

Słwa kluczowe: orlik krzykliwy *Aquila pomarina*, LIFE+, Natura 2000, RDLP w Białymstoku

RESTORING POPULATIONS OF LESSER SPOTTED EAGLE AT CHOJEN AREAS OF NATURA 2000

Abstract. The main aim of the project is to stop the decline and improve the status and range of breeding populations of lesser spotted eagle in the Białowieża and Knyszynska Forests and to develop and promote model of sustainable management of the landscape for this species by 2015. Within the project it is also planned to increase commitment and

raise environmental awareness among local communities, tourists and the development of guidance and share knowledge with partners from Poland and Europe. The five-year project, started in January 2010. will be implemented by the Regional Directorate of State Forests in Białystok, together with forest inspectorates in: Białowieża, Browsk, Hajnowka, Knyszyn, Dojlidy, Walily and Zednia. The European Commission has designated for this purpose nearly 15 million PLN. Grants were also given by the National Fund for Environmental Protection and Water Management in Warsaw in amount of 4 million PLN. The proposed result of the project is the ecological reconstruction and restoring use of hundreds of hectares of grassland, increased productivity of both species in the forests, increasing awareness and knowledge of society and to ensure long-term protection of Lesser Spotted Eagle.

Keywords: lesser spotted eagle *Aquila pomarina*, LIFE +, Natura 2000, RDLP in Białystok

Orlik krzykliwy *Aquila pomarina* jest ptakiem bardzo rzadkim. Całkowitą liczebność gatunku ocenia się na 14-19 tys. par, z czego połowa zasiedla północno-wschodnią część Europy. Najliczniejsze stanowiska zlokalizowano na Litwie, Łotwie, Białorusi i w Polsce. Poza Europą jego obecność stwierdzono również na Bliskim Wschodzie i w Azji.

Ocenia się, że w naszym kraju żyje 1800-2000 par orlików (Komitet Ochrony Orłów 2009). W ostatnim czasie odnotowano spadek liczebności polskiej populacji. Jest to sygnał niepokojący nie tylko dla nas. Orlik krzykliwy to gatunek zagrożony i priorytetowy w skali Unii Europejskiej, dlatego powinien podlegać szczególnej ochronie.

Na podstawie Dyrektywy Ptasiej (Dyrektywa Rady 79/409EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikich ptaków), w oparciu o kryteria stworzone przez organizację BirdLife International, puszcze Białowieńska i Knyszyńska zostały zaliczone do obszarów specjalnej ochrony ptaków OSO, stając się w ten sposób częścią sieci obszarów NATURA 2000. W odniesieniu do orlika krzykliwego stwierdzono, że w/w puszcze to „główne regionalne łąkowiska gatunków zagrożonych w skali Unii Europejskiej”. Polska, jako członek Wspólnoty, jest zobowiązana do przestrzegania zapisów Dyrektywy Ptasiej. Wszelkie działania w kierunku utrzymania lub poprawy liczebności i warunków bytowania orlika, są zatem zagadnieniem niezwykle istotnym, nie tylko ze względu na oczywistą potrzebę ochrony rzadkiego drapieżnego ptaka, ale również z konieczności dostosowania się do prawa europejskiego.

Fot. 1. Orlik krzykliwy *Aquila pomarina* (fot. R. Łapiński / Agencja Ekoserwis)
Photo 1. Lesser spotted eagle *Aquila pomarina*

Orlik krzykliwy zasiedla obszary charakteryzujące się dużym stopniem zróżnicowania krajobrazowego. Preferuje urozmaicone, tereny rolne, charakterystyczne dla ekstensywnego modelu gospodarowania. Rozległe, wzajemnie poprzepłatane łąki, pastwiska, pola uprawne, uzupełnione mokradłami, drobnymi ciekami wodnymi oraz zakrzewieniami i zadrzewieniami stanowią idealne tereny łowieckie dla tego drapieżnika. Natomiast doskonałym miejscem do założenia gniazda są lasne starodrzewy położone nieopodal otwartych przestrzeni.

Według niektórych specjalistów, w obecnej chwili największym zagrożeniem dla orlika krzykliwego nie jest, jak można by sądzić, chemizacja rolnictwa czy zanieczyszczenia wód i powietrza. Główną przyczyną spadku liczebności to zmniejszająca się powierzchnia siedlisk optymalnych do bytowania i ograniczony dostęp do bazy żerowej. Sytuacja ma swoje źródła w nieprawidłowo prowadzonej gospodarce rolnej jak i w całkowitym jej zaniechaniu. Z jednej strony mamy do czynienia ze zintensyfikowaną wielko-powierzchniową i monokulturową produkcją rolną nastawioną na maksymalizację zysków. Z drugiej strony obserwujemy naturalną sukcesję postępującą na nieużytkowanych gruntach. Szczególnie negatywnie na liczebność orlików wpływa dziczenie łąk i pastwisk położonych nad rzekami.

Do zjawisk ograniczających areal występowania orlika krzykliwego zalicza się również zaburzenia stosunków wodnych na sztucznie odwadnianych terenach. Dodatkowym szkodliwym czynnikiem, dotyczącym bezpośrednio możliwości rozrodu drapieżnika, jest nadmierna penetracja lasów i pól przez człowieka. Obecność ludzi w pobliżu miejsc gniazdowania niepokoi dorosłe osobniki i staje się częstą przyczyną strat w lęgach.

Fot. 2. Orlik krzykliwy *Aquila pomarina* (fot. M. Matysiak / Agencja Ekoserwis)
Photo 2. Lesser spotted eagle *Aquila pomarina*

Rozpoznanie potrzeb oraz zagrożeń, mających wpływ na funkcjonowanie tego gatunku w ekosystemach, otworzyło drogę do jego kompleksowej ochrony. W tym celu podjęto realizację Projektu LIFE+ Środowisko, który zakłada zatrzymanie spadku i poprawienie stanu oraz zasięgu lęgowej populacji orlika krzykliwego w Puszczy Białowiejskiej i Knyszyńskiej. Przedsięwzięcie współfinansowane jest z Instrumentu finansowego Life+ oraz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie. Beneficjentem koordynującym wykonanie wszystkich zaplanowanych zadań jest Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku wraz z nadleśnictwami: Białowieża, Browsek, Dojlidy, Hajnówka, Knyszyn, Waliły, Żednia. Partnerami Projektu są: Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, FPP Consulting, Amphi Consult – organizacja zarejestrowana w Danii. Realizacja zadań przewidziana jest na pięć lat.

Jednym z głównych zamierzeń Projektu jest odtworzenie kilkuset hektarów zarażających łąk poprzez usuwanie krzewów, koszenie traw, wypas bydła. Uproduktywnienie i przywrócenie użytkowania na wielu rozproszonych obszarach, pozwoli odbudować ekosystemy łąkowe. Przyczyni się to z kolei do zwiększenia i udostępnienia bazy żerowej orlika, którą stanowią płazy, gryzonie i małe ssaki. Instalacja czatowni ma dodatkowo ułatwić zdobywanie pożywienia. Planuje się również tworzenie kompleksów oczek wodnych i spowolnienie odpływu wód gruntowych. Celem tych działań jest odbudowanie podmokłego charakteru siedlisk, udostępnienie drapieżnikowi

Fot. 3. Orlik krzykliwy *Aquila pomarina* (fot. M. Nawrocki / Agencja Ekoserwis)
Photo 3. Lesser spotted eagle *Aquila pomarina*

przestrzeni życiowej oraz poprawa jej atrakcyjności. Tak ukształtowana, odpowiednia jakość biotopu zapewni potrzeby dla rozrodu, regularnego przebywania i żerowania, dając w ten sposób możliwość długoterminowego przetrwania gatunku.

Zanim rozpoczną się prace terenowe związane z odbudową bazy żerowej dla orlika, powierzchnie, na których prowadzone będą zabiegi ochronne, zostaną zbadane przez specjalistów z dziedzin ornitologii, botaniki i entomologii. Eksperti przeanalizują lokalne uwarunkowania przyrodnicze i określą lokalizacje i zakres zadań.

Kolejnym celem Projektu jest opracowanie Krajowego Planu Ochrony Orlika Krzykliwego oraz Programu ochrony dla Puszczy Knyszyńskiej, który skoordynuje strategię ochrony gatunku oraz wspomocze proces tworzenia partnerstwa działającego na rzecz ochrony orlika w Polsce. Dokument będzie się odwoływał do planu europejskiego. Określi obecny stan populacji, cele ochrony, zagrożenia i ich źródła, zadania ochronne i monitoring. Będzie pomocny w określaniu szczegółowych celów i zaleceń w programach rolnośrodowiskowych oraz w planach ochrony ostoi Natura 2000, na których orlik występuje.

Dla sprawnego przeprowadzenia zadań projektu niezbędna jest akceptacja i współpraca ze strony lokalnych społeczności. Należy zatem dążyć do rozpropagowania jego idei wśród ludności. Planuje się przeprowadzenie serii szkoleń dla rolników,

budowę ścieżek edukacyjnych i wież obserwacyjnych, promowanie turystyki przyjaznej środowisku. Zorganizowane będą również kampanie medialne oraz lokalne imprezy tematyczne.

Literatura

- Cenian Z. 2007. Orlik Krzykliwy. Komitet Ochrony Orłów. Olsztyn.
- Cenian Z. 2009. Wpływ mechanizmów ekonomicznych wspólnej polityki rolnej UE na zachowanie właściwego stanu ochrony orlika krzykliwego *Aquila pomarina* w Polsce. W: Anderwald D. (red.). 2009. Ochrona drapieżnych zwierząt a rozwój cywilizacyjny społeczeństw ludzkich. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 3 (22): 34-44.
- Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z. 2009. Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny dotyczący gatunków chronionych Dyrektywą Ptasią. GIOŚ, Warszawa.
- Sidło P. O., Błaszowska B., Chylarecki P. (red.) 2004. Ostoje ptaków o randze europejskiej w Polsce. OTOP: Warszawa.

Katarzyna Gurowska, Kamil Gurowski

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku

katarzyna.gurowska@bialystok.lasy.gov.pl

*Projekt „Ochrona orlika krzykliwego *Aquila pomarina* na wybranych obszarach Natura 2000” uzyskał wsparcie z środków Unii Europejskiej programu LIFE+ oraz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej*

